

Deze tamme kastanje (*Castanea sativa*) in Breda stond voorheen in een park. Deze foto is van 2007. Inmiddels is de doorgaande spil van de boom afgestorven. Dit is een voorbeeld van een boom die langzaam is opgegaan in een stedelijke omgeving.

Bijna 400.000 monumentale bomen in Nederland

Hoeveel monumentale bomen er precies in Nederland staan, is niet precies te zeggen. Waar de meeste monumentale bomen staan, is inmiddels wel bekend en ze zijn eenvoudig te vinden.

Auteur: Roel Vermeulen

De laatste jaren zijn monumentale bomen een steeds bekender fenomeen geworden. De Bomenstichting heeft daarin natuurlijk al jaren een voortrekkersrol. In recentere jaren heeft vooral de ontwikkeling van internet het zoeken en vinden van monumentale bomen makkelijker gemaakt.

Wat is een monumentale boom eigenlijk?

Het woord monumentaal betekent letterlijk: 1) enorm, 2) groots, 3) indrukwekkend, 4) magistraal, 5) weids, 6) waard bekeken te worden, 7) zeer groot. Het wordt vaak gelinkt met gebouwen. Maar ook markant, bijzonder en waardevol zijn betekenissen die soms genoemd worden.

Uiteraard zijn deze termen ook van toepassing op bomen. De Bomenstichting is begonnen met het benoemen van monumentale bomen en heeft drie voorwaarden beschreven waaraan bomen moeten voldoen om in het Landelijk Register van Monumentale Bomen te worden opgenomen:

1. De boom moet een minimale leeftijd van 80 jaar hebben.
2. De boom dient voldoende gezond te zijn en een levensverwachting te hebben van minimaal tien jaar.
3. De boom moet verder voldoen aan een van de volgende criteria:
 - Hij is beeldbepalend voor de omgeving.

- Hij is cultuurhistorisch waardevol: de standplaats is een belangrijk plek in de (lokale) geschiedenis.
- Hij is dendrologisch waardevol: van een zeldzame soort of variëteit.
- Hij is natuurwetenschappelijk of ecologisch waardevol: het is een moederboom, hij herbergt bijzondere planten en/of dieren.
- Hij heeft zeldzaamheidswaarde: hij is door zijn omvang, hoogte, ouderdom of anderszins opvallend in provinciaal of landelijk perspectief.

De Bomenstichting heeft op de website monumentalebomen.nl al zo'n 15.000 monumentale bomen opgenomen.

5 min. leestijd

De Bomenstichting maakt zich sterk voor bescherming en behoud van alle bomen in Nederland, maar met name van deze monumentale bomen.

Overige websites

Maar niet alleen de Bomenstichting heeft een website met monumentale bomen. De afgelopen jaren zijn er meerdere websites gemaakt waarop foto's van mooie, bijzondere en eventueel monumentale bomen worden geplaatst, vaak met een beschrijving van de boomgegevens. Denk hierbij vooral aan de website *monumentaltrees.com*, inmiddels een wereldwijd gebruikte website waarop gebruikers zelf bomen, metingen en foto's kunnen toevoegen.

Deze website omvat momenteel al een groot aantal monumentale bomen van over de gehele wereld en groeit snel dankzij het enthousiasme van diverse leden. Op de website zijn inmiddels alleen al in Nederland duizenden bomen aangemeld. Een groot aantal hiervan komt natuurlijk overeen met het bomenregister van de Bomenstichting.

Naast de prachtige websites van de Bomenstichting en Monumental trees zijn er ook nog enkele kleinere websites aan te bevelen, zoals De Bomenbieb: *bomenbieb.nl/monumentale-bomen*, Cubra: *cubra.nl/bomen/welcome.htm*, Vincent Maurits: *panoramio.com/user/1187438* en mijn eigen fotoblog: *plus.google.com/111889614077789251641*.

Dit zijn allemaal prachtige websites met vele mooie foto's van bomen, opgebouwd door boomliefhebbers en vakspecialisten die tijdens hun werk, uitstapjes in het weekend, vakanties of speciale bomenreizen, bomen hebben gefotografeerd en metingen hebben uitgevoerd.

De Gele pavia (*Aesculus flava*) in 's-Hertogenbosch had voorheen een grotere onverharde groeiplaats. Nu de bestrating vrijwel tegen de stamvoet is aangebracht, heeft de boom het steeds moeilijker. Als de boom zou afsterven en een nieuwe boom op dezelfde locatie wenselijk is, moeten er grote investeringen in de groeiplaats gedaan worden wil de boom tot eenzelfde formaat uitgroeien.

Nederlandse gemeenten

Ook de Nederlandse gemeenten hebben de laatste jaren hun monumentale bomen beter in beeld gebracht. Dit heeft een reden. In de afgelopen tien jaar hebben veel gemeenten in Nederland afstand gedaan van hun bestaande bomenverordening. Deze bomenverordening bestond voorheen vaak uit een verplichting voor het aanvragen van een kap- of omgevingsvergunning bij bomen boven een vastgestelde omtrekmaat, bomen op een perceel groter of kleiner dan een bepaald aantal vierkante meter of bepaalde boomsoorten. Wanneer een aanvraag werd ingediend, werd alsnog beoordeeld of deze voldeed aan de in de bomenverordening opgenomen criteria; of hij bijvoorbeeld beeldbepalend was, dendrologisch of cultuurhistorisch waardevol, een herdenkingsboom of bijzondere gesnoeid. Bij de aanpassing

ACTUEEL

Allemaal prachtige websites met vele mooie foto's van bomen, opgebouwd door boomliefhebbers en vakspecialisten

van de bomenverordening hebben veel gemeenten dit principe omgedraaid. Bomen die voldoen aan die criteria zijn nu allemaal bekend. Voor die bomen is het niet meer 'kappen: ja, tenzij...' maar 'kappen: nee, tenzij...'

Nu hoeft voor het kappen van een boom geen vergunning meer te worden aangevraagd, tenzij de boom is aangewezen als monumentaal of waardevol en dus op de bomenlijst of -kaart staat. Gemeenten hebben hiervoor intensief alle monumentale bomen geïnventariseerd. Deze werkzaamheden zijn over het algemeen uitgevoerd door gespecialiseerde adviesbureaus, of door gemeenten zelf in samenwerking met (lokale) stichtingen en/of boomliehebbers. Na de uitvoerige inventarisatie zijn de monumentale bomen opgenomen in lijsten en op kaarten.

Deze bomenlijsten en -kaarten zijn vervolgens opgenomen in de APV (Algemene Plaatselijke Verordening) en kennen nu een juridische status. Het verlenen van een omgevingsvergunning kappen van een monumentale boom wordt in principe altijd geweigerd, tenzij:

- een zwaarwegend algemeen maatschappelijk belang opweegt tegen duurzaam behoud van de monumentale of waardevolle boom, of
- naar boomdeskundige maatstaven instandhouding niet langer verantwoord is ter voorkoming van letsel of schade.

Aantallen monumentale bomen per gemeente

Om te onderzoeken welke Nederlandse gemeenten inmiddels over een monumentale bomenlijst beschikken, zijn 390 gemeentesites van Nederland geraadpleegd. Met behulp van de zoekfunctie is gezocht op 'monumentale bomen', 'bomenlijst' en 'bomen kappen'. Bij twee gemeenten is helemaal geen boomverordening van toepassing. Bij twee andere gemeenten wordt momenteel gewerkt aan een monumentale bomenlijst en bij weer twee andere werkte de zoekfunctie niet. Bij de overige gemeenten is de bomenverordening duidelijk beschreven.

Gemeenten met een monumentale bomenlijst		
Ja	224	57%
Nee	166	43%
Eindtotaal	390	

De bomenlijsten zijn in vrijwel alle gemeenten op verschillende manieren tot stand gekomen. Niet één gemeente is hetzelfde. De verschillen bestaan voornamelijk uit:

- **Opnamecriteria.** De meeste gemeenten hanteren de criteria van de Bomenstichting. Er zijn echter ook gemeenten die bomen opnemen vanaf 50 jaar in plaats van 80 jaar. Hiermee krijgen zowel monumentale bomen als potentiële monumentale bomen een beschermde status. Daarbij kan een boom van 50 jaar in bijvoorbeeld een kustgemeente een vele hogere belevingswaarde hebben dan een boom van dezelfde leeftijd en omvang in een gemeente met veel bomen en bossen.
- **Terminologie.** De meest gebruikte term is 'monumentaal', maar ook 'waardevol', 'bijzonder', 'markant' en 'beschermd' zijn veel gebruikte termen.
- **Verschillen tussen gemeentelijk en particulier.** In vrijwel alle gevallen zijn zowel gemeentelijke als particuliere bomen opgenomen. De verhouding is over het algemeen 2:1.
- **Aantallen.** De grootste verschillen tussen gemeenten zijn de opgenomen aantallen. Indien verschillende opnamecriteria worden gebruikt, volgt logischerwijs een verschil in het aantal bomen. De grootste verschillen ontstaan door voornamelijk solitaire bomen op te nemen of ook lanen en groepen bomen.

In de lijsten van de 224 gemeenten met een monumentale bomenlijst zijn ook de aantallen monumentale bomen opgenomen. Gemiddeld hebben deze 224 gemeenten 890 monumentale bomen. Wanneer de resterende 166 gemeenten hun monumentale bomen opnemen, zou dat betekenen dat bijna 400.000 bomen in Nederland een juridisch beschermde status hebben.

Bomenkaart

Naast de betreffende bomenlijsten hebben 85 Nederlandse gemeenten hun monumentale bomen ook op kaart vastgelegd. Tijdens het onderzoek werden verschillende kaarten aangetroffen:

- weergave op pdf,
- weergave door middel van Google Maps,
- weergave door middel van GIS-viewers.

Gemeenten met een monumentale bomenkaart		
Ja	85	22%
Nee	305	78%
Eindtotaal	390	

Een aantal gemeenten heeft heldere en overzichtelijke viewers gemaakt. In die viewers is het soms mogelijk de boomgegevens te raadplegen en in enkele gevallen is ook een foto beschikbaar.

Amsterdam, Arnhem, Assen, Breda, Doetinchem, Enschede en 's-Hertogenbosch zijn voorbeelden van gemeenten die een heldere en overzichtelijke viewer beschikbaar hebben op hun website. Maar ook vele kleinere gemeenten beschikken over duidelijke kaarten of viewers.

Bij negentien gemeenten is het groene kaartmodel van toepassing. De groene kaart is een weergave van alle solitaire monumentale bomen, met daarnaast boomstructuren (lanen) en vlakken (parken, houtwallen e.d.). In dit geval is de groene kaart opgenomen in de APV en hebben alle voor komende bomen hierop een juridisch beschermde status. Ook hier zijn echter weer verschillen. Sommige groene kaarten geven alle monumentale bomen solitair weer; andere geven alleen solitaire monumentale bomen weer en de rest is in lijnen en vlakken getekend.

Provincies met het gemiddeld hoogst aantal monumentale bomen op de bomenlijst	
Drenthe	1540
Gelderland	1134
Friesland	1126
Zuid-holland	1032
Noord-brabant	948
Utrecht	864
Limburg	774
Zeeland	623
Noord-holland	608
Overijssel	546
Groningen	385
Flevoland	62

De gemeenten in de provincie Drenthe hebben gemiddeld de meeste bomen vastgelegd in bomenlijsten, kaarten of het groene kaartmodel. De provincies Noord-Brabant en daaropvolgend Gelderland hebben qua aantallen de meeste monumentale bomen. Dit komt nagenoeg overeen met het register van de Bomenstichting en de toegevoegde bomen op Monumental trees.

Toekomst monumentale bomen

Met zo'n uitgebreide juridische bescherming van monumentale bomen in gemeenten in Nederland lijkt de toekomst van onze monumentale bomen gegarandeerd. In alle beleidsstukken staat echter ook een 'maar' beschreven. In principe wordt een kapvergunning voor een boom op de bomenlijst niet afgegeven, tenzij hier een zwaarwegend maatschappelijk belang van toepassing is. Er zijn genoeg voorbeelden bekend van monumentale bomen (zelfs uit het register van de

Deze lindeboom (*Tilia x europaea*) staat goed verstopt in het oude dorpje Vijlen in Zuid-Limburg. De afgelopen 50-100 jaar is in de omgeving van de boom nauwelijks iets veranderd. Dit zijn natuurlijk ideale omstandigheden voor een boom.

Bomenstichting) die moesten wijken voor stedenbouwkundige of infrastructurele ontwikkelingen. Gezien het huidige inpassingsbeleid voor stedelijke omgevingen in Nederland zullen die knelpunten zich echter ongetwijfeld blijven voordoen. Monumentale bomen blijven dus kwetsbaar. De juridische bescherming van de bomen biedt wel steeds meer mogelijkheden voor verweer. Bomen met een juridische status worden nu tijdens de voorbereiding en planvorming anders benaderd dan voorheen. Ondanks deze status zijn de vooruitzichten voor monumentale bomen in intensief gebruikte stedelijke omgevingen niet bepaald gunstig. De situatie waarin bomen honderd jaar geleden zijn opgegroeid, is moeilijk opnieuw te realiseren. In veel gevallen is de ondergrondse groeiruimte eerder kleiner dan groter geworden. Vaak bevinden monumentale bomen in stedelijke omgevingen zich in stadsparken

en -tuinen. Hier is meestal nog wel voldoende ondergrondse groeiruimte, maar ook daar komen monumentale bomen in de problemen. De laatste jaren is er een enorme toename van festiviteiten in deze stadsparken en -tuinen. Hierbij ontstaat vaak schade aan bomen en wordt de bodem in hogere mate verdicht.

Voor de monumentale bomen in het buitengebied, de grond buiten de bebouwde kom van steden en dorpen, lijkt de toekomst buitengewoon positief. Een groot deel van het buitengebied heeft een agrarische bestemming, maar er zijn ook veel gronden met een natuurlijke bestemming. Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Nederland heeft hiervan ruim 160 gebieden. Daarnaast kent Nederland twintig nationale parken met een unieke combinatie van cultuurhistorie en natuur.

De bomenlijsten zijn in vrijwel alle gemeenten op verschillende manieren tot stand gekomen

Bomen in deze gebieden zijn natuurlijk erg belangrijk en krijgen daar vaak ook alle tijd en ruimte om uit te groeien. De afname van intensieve landbouw en veeteelt en de beperkte uitbreiding van woningen en infrastructuur in het buitengebied zijn tevens positief voor bomen. In sommige dorpen en natuurgebieden lijkt de tijd soms stil te staan. Boomdeskundigen en -liefhebbers die bomen in Engeland, Duitsland, Frankrijk of elders ter wereld hebben bezocht, weten als geen ander dat de grootse bomen daar groeien waar de tijd lijkt stil te staan.

Be social

Scan of ga naar:

www.Boomzorg.nl/artikel.asp?id=19-6060

De zomereik (*Quercus robur*) staat in een intensief gebruikte weide in Vorden. De kroonprojectie en zelfs een stuk daarbuiten is afgezet, zodat de groeiplaats ongemoeid blijft. Op steeds meer plaatsen in Nederland worden beeldbepalende bomen op een dergelijke manier beschermd. Deze boom is al behoorlijke uitgegroeid, maar ook jongere bomen krijgen zo de kans uit te groeien tot indrukwekkende monumentale bomen.

Roel Vermeulen is projectleider advies bij Van Helvoirt Groenprojecten. roelvermeulen@vanhelvoirtgroenprojecten.nl

